

SAĞLIK STATÜSÜ BELİRLEYİCİLERİ

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Budak

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

SAĞLIK STATÜSÜ BELİRLEYİCİLERİ

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Fatih Budak

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

Kapak Fotoğrafı: Abdülkadir Hüseyin Yıldırım

©Siyasal Kitabevi, Tüm Hakları Saklıdır.

Mart 2019, Ankara

ISBN No: 978-605-7877-06-2

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Baskı:

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 25744

İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA Tel: (0312) 384 34 35

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

SAĞLIK STATÜSÜ BELİRLEYİCİLERİ

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Budak

*Kıymetli ailelerimize,
sağlık yönetimine gönül vermiş saygıdeğer meslektaşlarımıza,
deđerli öđrencilerimize,
ve bilimin aydımlatıcı ışığına ithafen...*

EDITÖR

Dr. Öğr. Üyesi Fatih BUDAK

1985 yılında Niğde’de doğan yazar; ilkokul, ortaokul ve lise eğitimini Niğde’de tamamladı. 2004 yılında tam burslu olarak kazanmış olduğu Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Bölümü’nden, 2009 yılında başarıyla mezun oldu. 2010 yılının Eylül ayında, Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı kapsamında, Kilis 7 Aralık Üniversitesi’ne, Araştırma Görevlisi olarak atandı. 2011 yılında, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı’nda başlamış olduğu lisansüstü eğitiminden, 2016 yılında doktora derecesiyle mezun oldu. Lisansüstü eğitimi sürecinde ise Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık İdaresi Bölümü’nde, Araştırma Görevlisi olarak çalışmalarına devam etti.

Bugüne kadar yapmış olduğu bilimsel çalışmalarda, ulusal ve uluslararası platformlarda sağlık yönetimi üzerine vermiş olduğu eğitim ve seminerlerde ve yine çalışmış olduğu üniversitelerde vermiş olduğu derslerde; özellikle sağlık sistemlerine yönelik plan ve politikaların yanı sıra, sağlık kurumlarına özgü yönetim-organizasyon ve liderlik teorileri üzerine yoğunlaşan yazar, evli ve iki çocuk babası olup halen Kilis 7 Aralık Üniversitesi’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Yayımlanan Bilimsel Kitapları

1. Budak, F. (2018). *Sağlık Yönetiminde Klinik Liderlik*. Siyasal Kitabevi: Ankara.
2. Budak, F. (Ed.) (2019). *Sağlık Statüsü Belirleyicileri*. Siyasal Kitabevi: Ankara

BÖLÜM YAZARLARI

AHMET KAR

1985 yılında Zonguldak'ta doğdu.

2009 yılında, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Bölümü'nden; 2016 yılında ise Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programından mezun oldu. Halen, Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

AYŞE ÇİÇEK KORKMAZ

1984 yılında Sivas'ta doğdu.

2009 yılında, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü'nden; 2013 yılında, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programından; 2017 yılında ise İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı Doktora Programından mezun oldu. Halen, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Yusuf Şerefoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

CUMA SUNGUR

1985 yılında Adıyaman'da doğdu.

2011 yılında, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık İdaresi Bölümü'nden; 2016 yılında ise Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programından mezun oldu. Halen, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü'nde öğretim elemanı olarak görev yapmaktadır.

FATİH BUDAK

1985 yılında Niğde’de doğdu.

2009 yılında, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Bölümü’nden; 2016 yılında ise Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programından mezun oldu. Halen, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Yusuf Şerefoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

MELTEM SAYGILI

1979 yılında Kırıkkale’de doğdu.

2002 yılında, İstanbul Üniversitesi, Bakırköy Sağlık Yüksek Okulu, Hemşirelik Bölümü’nden; 2008 yılında, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programından; 2016 yılında ise Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programından mezun oldu. Halen, Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

MERVE AKIŞ

1994 yılında Manisa’da doğdu.

2016 yılında, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık İdaresi Bölümü’nden; 2019 yılında ise Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programından mezun oldu. Halen, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Yusuf Şerefoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü’nde öğretim elemanı olarak görev yapmaktadır.

ÖZLEM ÖZER

1985 yılında Ankara’da doğdu.

2009 yılında, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Bölümü’nden; 2015 yılında ise Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programından mezun oldu. Halen, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ	15
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	17
TABLOLAR DİZİNİ	19
ÖNSÖZ	21
Bölüm 1: Sağlık ve Sağlık Statüsü Belirleyicileri	23
1.1. Sağlık ve Sağlık Statüsü	24
1.2. Sağlık Statüsü Belirleyicileri.....	26
1.3. Sağlık Yönetimi Bakış Açısıyla, Sağlık Statüsü Belirleyicileri Modeli	34
1.4. Sonuç ve Öneriler.....	37
Bölüm 2: Sağlık Statüsü Belirleyicisi Olarak GENETİK.....	41
2.1. Genetiğe İlişkin Kavramlar	42
2.1.1. Kromozomun Yapısı	42
2.1.2. İnsan Genom Projesi	44
2.1.3. Akraba Evliliği.....	45
2.2. Genetik Hastalıkların Sınıflandırılması.....	45
2.2.1. Tek Gen (Unifactoriel-Monogenic) Hastalıkları	46
2.2.2. Çok Genli (Multifactoriel and Poligenic) Hastalıklar	52
2.2.3. Kromozomal (Kromozomal Defektli-Chrosomal Aberrations) Hastalıklar	53
2.2.4. Mitokondrial Hastalıklar	54
2.3. Genetik Testler ve Türleri.....	55
2.4. Genetik Tanının Önemi ve Sağlığa Etkisi	58
2.5. Genetik Danışmanlık	61
2.6. Sonuç ve Öneriler.....	62
Bölüm 3: Sağlık Statüsü Belirleyicisi Olarak ÇEVRE	67
3.1. Çevre ve Çevresel Faktörler	69
3.2. Çevresel Risk Faktörü Olarak Hava Kirliliğinin Sağlığa Etkileri.....	73

3.3. Çevresel Risk Faktörü Olarak İklim Değişikliğinin ve Küresel Isınmanın Sağlığa Etkileri	77
3.4. Çevresel Risk Faktörü Olarak Su Kirliliğinin, Hijyen ve Sanitasyon Eksikliğinin Sağlığa Etkileri	79
3.5. Çevresel Risk Faktörü Olarak Kimyasal Maruziyetlerin Sağlığa Etkileri	82
3.6. Çevresel Risk Faktörü Olarak Gürültünün Sağlığa Etkileri	84
3.7. Çevresel Risk Faktörü Olarak Kentleşmenin Sağlığa Etkileri.....	85
3.8. Çevresel Risk Faktörlerinin Azaltılması Adına Planlanan Ulusal ve Uluslararası Politikalar	87
3.9. Sonuç ve Öneriler	90
Bölüm 4: Sağlık Statüsü Belirleyicisi Olarak KÜLTÜR.....	101
4.1. Kültür Kavramı.....	101
4.2. Sağlık ve Kültür İlişkisi	103
4.3. Sağlığı Etkileyen Başlıca Kültürel Faktörler.....	104
4.3.1. Beslenme	105
4.3.2. Dini İnançlar	107
4.3.3. Cinsellik.....	109
4.3.4. Madde Bağımlılığı	110
4.3.5. Sağlık Hizmeti Sunumu ve Kullanımı	111
4.3.6. Spor ve Fiziksel Aktivite	114
4.4. Sonuç ve Öneriler	116
Bölüm 5 Sağlık: Statüsü Belirleyicisi Olarak TEKNOLOJİ	121
5.1. Teknoloji Nedir?	122
5.2. Sağlık Alanında Teknoloji	123
5.2.1. Yaşamın İçindeki Tehdit: Radyasyon.....	127
5.3. Sağlık Hizmetlerinde Kullanılan Teknoloji Örnekleri	129
5.3.1. Sağlık Bilgi Sistemleri	129
5.3.2. Tıbbi Görüntüleme Cihazları	131
5.3.3. Robotik Cerrahi ve Yapay Zekâ	132
5.3.4. Sanal Gerçeklik ve Artırılmış Gerçeklik	134
5.3.5. Giyilebilir Teknoloji	135
5.3.6. İnternet ve Sosyal Medya	137
5.4. Sonuç ve Öneriler	139
Bölüm 6: Sağlık Statüsü Belirleyicisi Olarak NÜFUS	147
6.1. Nüfus ve Demografi Kavramları	148
6.2. Nüfus Kavramıyla İlgili Hızlar	152
6.3. Nüfus Değişiminin Bileşenleri ve Sağlık ile İlişkisi.....	155
6.3.1. Doğum	155
6.3.2. Ölüm	158

6.3.3. Göç.....	162
6.4. Sonuç ve Öneriler.....	166
Bölüm 7: Sağlık Statüsü Belirleyicisi Olarak YAŞAM TARZI	171
7.1. Sağlık Etkileyen Yaşam Tarzı Değişkenleri	171
7.1.1. Tütün Kullanımı.....	172
7.1.2. Alkol Tüketimi	174
7.1.3. Kötü Beslenme ve Obezite.....	176
7.1.4. Fiziksel Aktivite	179
7.1.5. İlacın Kötüye Kullanımı ve Madde Bağımlılığı	181
7.1.6. Üreme Sağlığı.....	183
7.1.7. Diğer Faktörler	183
7.2. Sonuç ve Öneriler.....	184
Bölüm 8: Sağlık Statüsü Belirleyicisi Olarak EKONOMİK SİSTEM	189
8.1. Ekonomi ve Ekonomik Sistemler	190
8.2. Ekonomik Göstergeler.....	191
8.3. Ekonomik Göstergeler ve Sağlık İlişkisi	192
8.3.1. Sosyo-Ekonomik Statü ve Sağlık	194
8.3.2. Ekonomik Krizler ve Sağlık	195
8.3.3. Ekonomik Krizler, Mental Sağlık ve İntihar	200
8.3.4. Ekonomik Krizlerin Sağlık Statüsüne Dolaylı Pozitif Etkileri	201
8.3.5. Eşitliğin Tersten Okunması: Sağlık Statüsünün Ekonomiye Etkisi	201
8.4. Ekonomik Statünün ve Sağlık Statüsünün Türkiye'deki Genel Görünümü....	202
8.5. Ekonomik Göstergeler ve Sağlık Statüsü Arasındaki İlişkinin Gri İlişkisel Analiz Yöntemiyle Değerlendirilmesi	203
8.6. Sonuç ve Öneriler.....	208
Bölüm 9: Sağlık Statüsü Belirleyicisi Olarak SAĞLIK HİZMETLERİ SUNUMU	213
9.1. Sağlık Hizmeti Türleri.....	214
9.1.1. Koruyucu Sağlık Hizmetleri	214
9.1.2. Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri	215
9.1.3. Rehabilitasyon Edici Sağlık Hizmetleri.....	216
9.1.4. Sağlığın Geliştirilmesi Hizmetleri	216
9.2. Sağlık Hizmeti Düzeyleri	217
9.3. Sağlık Kurumlarının Özellikleri.....	218
9.4. Sağlık Hizmetleri Sunumuna Ait Göstergeler	220
9.4.1. Sağlık Kurumu ve Hastane Yatağı Sayısı.....	220
9.4.2. Sağlık Personeli Sayıları.....	222
9.4.3. Yataklı Tedavi Kurumlarındaki Cihaz Sayıları ve Görüntüleme Sayıları....	223
9.4.4. Hekime Müracaat Durumları	225
9.4.5. Hastanede Ortalama Kalış Süresi	227

9.4.6. Sağlık Hizmetleri Sunumundan Duyulan Memnuniyet Durumları.....	228
9.5. Sonuç ve Öneriler.....	229

Bölüm 10: Sağlık Statüsü Belirleyicisi Olarak POLİTİK SİSTEM	235
10.1. Politika Kavramı	235
10.2. Sağlık Politikası	237
10.3. Sağlık-Politika İlişkisi, Sağlıklı Politikalar ve Tüm Politikalarda Sağlık	240
10.4. Sağlık Politikası Tarihsel Süreci.....	243
10.5. Sağlık Politikası Türleri	243
10.5.1. Düzenleyici Sağlık Politikaları.....	244
10.5.2. Sağlığı Etkileyen Düzenleyici Politikalar	245
10.5.3. Tahsis Edici Sağlık Politikaları.....	249
10.5.4. Sağlık Politikasının Paydaşları	249
10.5.5 Sağlık Politikaları ve Sağlık Hizmetleri.....	251
10.6. Sonuç ve Öneriler.....	252

ÖNSÖZ

Kıymetli okur;

Dünya Sağlık Örgütünün yapmış olduğu ve gerek bilimsel gerekse gündelik hayatta kabul görmüş olan tanıma göre sağlık, yalnızca hastalık veya sakatlığın olmayışı değil; fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâli olarak tanımlanmaktadır. Sağlık statüsü ise genel olarak bireyin ve toplumun sağlıklı olup olmama durumunu ifade etmek adına kullanılan bir başka kavram olup sağlığı etkileyen bütün faktörleri içerisinde barındırmaktadır. Her iki tanımdan da anlaşılacağı üzere, bireyin ve toplumun sağlık durumunu, kitaba adını veren şekliyle sağlık statüsünü belirleyen ve etkileyen birçok belirleyicinin ve faktörün bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Sağlık statüsü belirleyicileri olarak ifade edilebilecek faktörlerin, sağlık yönetimi bakış açısıyla yeniden modellenip tanımlanarak ortaya konulması, sağlık hizmet politikalarının ve sistemlerinin buna göre belirlenmesi; esasında, dünya sağlık hizmetleri yönetimi tarihinin temel sorunsalı olarak karşımıza çıkan “Sağlık hizmetleri nasıl yönetilmeli?” sorusuna verilebilecek en temel cevap olacaktır. Dolayısıyla, sağlık yöneticileri açısından sağlık statüsünü belirleyen faktörlerin neler olduğunun belirlenerek bunların iyileştirilmesi adına sistemler geliştirilmesi; sağlık yönetiminin özünü oluşturmaktadır.

Temelde on ana bölümden oluşan bu kitap kapsamında; sağlık ve sağlık statüsü kavram ve değerlendirmeleriyle birlikte sağlık yönetimi bakış açısıyla yeni bir sağlık statüsü modeli ortaya konulmuş ve bu model kapsamında, sağlık statüsü belirleyicileri olarak yer alan genetik, çevre, kültür, teknoloji, nüfus, yaşam tarzı, ekonomik sistem, politik sistem ve sağlık hizmetleri sunumu kavramlarının, sağlık statüsünü belirlemede hangi rollere sahip olduğu, ayrıntılı bir şekilde incelenerek bilimsel veri ve normlarla ortaya konulmuştur. Yine, bu belirleyicilerden her bir faktörün iyileştirilebilmesi ve gerek bireysel gerekse toplumsal sağlığın geliştirilebilmesi adına; çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Her biri kendi alanında söz sahibi sağlık yönetimi akademisyenlerinden oluşan bir yazar kadrosu tarafından kaleme alınan bu kitap; kendi alanında akademik ve teorik bilgileri ve yine pratik uygulamaları içeren bir ilk eser örneği

olarak, bilim dünyasına ve siz kıymetli okuyuculara ithaf edilmiştir. Bundan dolayıdır ki bu kitabın; gerek konuya ilgi duyan okur ve araştırmacılara, gerek üniversitelerin ilgili bölümlerinde kullanılacak bir eğitim materyali olarak akademik çalışmalara, gerek sağlık kurum ve kuruluşlarındaki stratejik yönetim süreçlerine ve gerekse politika yapıcılara faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu kitabın hazırlanma sürecinde, madden ve manen desteklerini esirgemeyen; başta kitabın bölüm yazarları olan kıymetli akademisyenler olmak üzere, kıymetli aileme, saygıdeğer hocalarıma ve kitabımızı sizlere ulaştıran Siyasal Kitabevine teşekkürü bir borç bilirim.

Saygılarımla...

Şubat, 2019
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Budak
Editör

Yararlanılan Kaynaklar

- Aktan, C. C. ve AK, I. (2012). *Sağlımın Korunması ve Geliştirilmesine Yönelik Evrensel Sağlık Bildirgelerine Toplu Bir Bakış*. <http://www.canaktan.org/ekonomi/saglik-degisim-caginda/pdf-aktan/sagligin-korunmasi.pdf> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2019).
- Alston, J. M. and Okrent, A. M. (2017). *The Effects of Farm and Food Policy on Obesity in the United States*. Springer.
- Association of Academic Health Centers. (2013). *Out of Order, Out of Time: The State of the Nation's Health Workforce, 2013. Call to Action*. http://www.aahcdc.org/Portals/41/Publications-Resources/BooksAndReports/AAHC_Out-of-Time-Call-To-Action.pdf?ver=2017-01-13-142407-307 (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2019).
- Barker, C. (1996). *The Health Care Policy Process*. Sage: London.
- Bryner, G. C. (2007). *Public Organisations and Public Policies*. In B.G. Peters and Pierre, J. (eds) *The Handbook of Public Administration (concise paperback edition)*. London: Sage Publications.
- CDC. (2019). *Public Health Professionals Gateway*. <https://www.cdc.gov/publichealthgateway/publichealthservices/essentialhealthservices.html> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2019).
- Collins, T. (2005). *Health Policy Analysis: A Simple Tool for Policy Makers*. *Public Health*, 119(3): 192-196.
- Çimen, M. (2018). *Politik Etik ve Sağlık Politikası*. İçinde; Sağlık Politikası (2018) Edt. Tengilimoğlu D., 1. Basım, Nobel Yayınevi: Ankara.
- De Leeuw, E. and Simos, J. (2017). *Healthy Cities: The Theory, Policy, and Practice of Value-Based Urban Planning*. Springer.
- De Leeuw, E. Clavier, C. and Breton, E. (2014). *Health Policy - Why Research It and How: Health Political Science*. *Health Research Policy and Systems*, 12(55): 1-10.
- De Vos, P. and Van der Stuyft, P. (2015). *Sociopolitical Determinants of International Health Policy*. *International Journal of Health Services*, 45(2): 363-377.
- Do, D. P. and Finch, B. K. (2008). *The Link Between Neighborhood Poverty and Health: Context or Composition?*. *American Journal of Epidemiology*, 168(6): 611-619.
- Erbaş, H. (2017). *Tarım-Gıda Etiği/Politikası ve Geleceğimiz: Ekonomi-Politik ve Ötesi Sosyolojik Bir Çerçeve*. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 4(1): 14-28.
- Gökbunar, R. Doğan, A. and Utkuseven, A. (2015). *Obezite İle Mücadelede Bir Kamu Politikası Aracı Olarak Vergilerin Değerlendirilmesi*. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 22(2): 581-602.
- Kickbusch, I. (2008). *Policy Innovation for Health*. Springer Science & Business Media.
- Kingdon, J. W. (1995). *The Policy Window, and Joining the Streams*. In *Agendas, Alternatives, and Public policies (2nd Ed)*. HarperCollins College Publishers: New York.

- Longest, B. B. (2016). *Health Policymaking in The United States*. Health Administration Press: Chicago.
- Marmot, M. (2007). Achieving Health Equity: From Root Causes to Fair Outcomes. *Lancet*, 370(9593): 1153-1163.
- O'Loughlin, K. Browning, C. and Kendig, H. (2016). *Ageing in Australia: Challenges and Opportunities, Free Preview*. Springer.
- Ottersen, O. P. Frenk, J. and Horton, R. (2011). The Lancet–University of Oslo commission on global governance for health, in collaboration with the Harvard Global Health Institute. *The Lancet*, 378(9803): 1612-1613.
- Raphael, D. (2015). The Political Economy of Health: A Research Agenda for Addressing Health Inequalities in Canada. *Canadian Public Policy*, 41(2): 17-25.
- Sato, H. (2009). *Management of Health Risks from Environment and Food: Policy and Politics of Health Risk Management in Five Countries--Asbestos and BSE*. Springer Science & Business Media.
- Šehović, A. B. (2017). *Coordinating Global Health Policy Responses: From HIV/AIDS to Ebola and Beyond*. Springer.
- Selim, S. Uysal, D. Eryiğit, P. (2014). Türkiye’de Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisinin Ekonometrik Analizi. *Niğde Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3): 13-24.
- Shi, L. (2014). *Introduction to Health Policy*. Health Administration Press: Chicago.
- Söderberg, E. and Wikström, E. (2015). The Policy Process for Health Promotion. *Scandinavian Journal of Public Health*, 43(6): 606-614.
- Topkaya, Ö. (2016). Sosyal Politika Bağlamında Dünyada Sağlık Politikalarının Tarihsel Gelişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2): 707-722.
- Weissert, C. S. and Weissert, W. G. (2008). The Policy Proces. *Governing Health: The Politics of Health Policy*. JHU Press: USA.
- World Health Organization (1999). *Health 21: The Health for All Policy Framework for The WHO European Region*. WHO Regional Office for Europe: Denmark.
- World Health Organization. (2012). *The New European Policy for Health-Health 2020, Policy Framework and Strategy, Draft 2*. WHO Regional Office for Europe: Denmark.
- World Health Organization, Commission on Social Determinants of Health. (2008). *Closing the Gap in a Generation*. Commission on Social Determinants of Health Final Report.
- Yilmaz, V. (2017). *The Politics of Healthcare Reform in Turkey*. Springer.
- Zahariadis, N. (2014) *Ambiguity and Multiple Streams*. In: Sabatier PA and Weible CM (eds) *Theories of the policy process*. 3rd ed. Boulder: Westview.